

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1:343.132:329.78-058.53

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-1-13>

**Деякі особливості огляду місця події під час розслідування злочинів,
що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань)**

Ларкін М. О.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
malark777@ukr.net*

Ключові слова:

огляд, місце події, розслідування, злочин, молодь, неформальна група, неформальне об'єднання.

*Надійшло до редколегії:
09.04.2019*

Прийнято до друку: 17.05.2019

Стаття присвячена особливостям проведення огляду місця події під час розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Завдяки аналізу емпіричного матеріалу запропоновані рекомендації з проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Наголошується, що вивчення проблемних питань огляду місця події під час розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), допоможе слідчому забезпечити процес організації та проведення огляду.

Peculiarities of carrying out the crime scene examination in the investigation of crimes that committed by the youth informal groups (association)

Larkin M. A.

*Zaporizhzhia National University, str. Zhukovskoho, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
malark777@ukr.net*

Key words:

crime scene examination, investigation, crime, young people, informal group, informal association.

The article is dedicated to the study of the peculiarities of carrying out the crime scene examination in the investigation of crimes that committed by the youth informal groups (association). Due to the analysis of the empirical material, recommendations for carrying out the investigative (search) actions are proposed. If an investigator, in analyzing the data obtained, suggests that the members of the youth (informal) group are involved in the alleged criminal offense, they should, as soon as possible, form the optimal composition of the investigative task force to conduct an overview of the scene, with the involvement of operational staff, medical expert, expert-criminalist, specialist-psychologist and specialist who studies the formation and activities of youth informal groups (associations, movements, etc.). It may be necessary to include a specialist in fire safety, explosion studies in the inspection site. With regard to crimes that committed by the youth informal groups (associations), their intervention, depending on the young informal associations and the goals it sets for itself, can be diverse. However, it is expedient to divide them into three groups: 1) premises

(residential and non-residential); 2) areas of land and 3) transport. At the same time, the place of commission of a crime may cover the inspection and premises, and land areas, and transport.

It is not always possible to outline the boundaries of the place of a crime committed by non-formals, because of its duration or the significant area of the territory it covers. However, investigators must take measures to establish and inspect the entire place (s) of a criminal incident. An analysis of criminal investigations of crimes committed by members of youth informal groups (associations) shows that in most cases criminals do not take measures to conceal and falsify traces, since their actions are demonstrative, that is, they are aimed at promoting ideologies, ideas, views, pseudo religions.

The choice of methods for reviewing the place of the crime depends on many circumstances and is determined, first of all, by the features and area of the territory to be surveyed, as well as the nature of the crime and other circumstances.

During the commission of crimes, members of youth informal groups have a considerable number of traces of material and ideal character. Conditionally, they can be divided into two groups: general and specific. It is the specific traces that give grounds to put forward a version that the crime committed by representatives of the youth informal environment, or even specify what exactly.

Першочерговою слідчою (розшуковою) дією, що проводиться одразу ж після виявлення злочинного посягання, до якого можуть бути причетні члени молодіжної неформальної групи (об'єднання), є огляд місця події, адже саме під час огляду місця події, окрім збирання інформації, складається уявлення про психологічне тло події, тобто слідчий з'ясовує, за яких умов відбулася подія та як діяли її учасники, іншими словами, виконуючи огляд, слідчий поміщає себе не тільки в просторову, а й у психологічну атмосферу злочину [1, с. 27], а це має неабияке значення для розслідування злочинів зазначеного виду. Максимально повне, комплексне дослідження слідової картини під час огляду місця події дасть змогу слідчому (слідчим) висунути версію про вчинення злочину представниками певної молодіжної неформальної групи (об'єднання) та спрямувати розслідування у правильному напрямі.

Процесуальні, криміналістичні особливості проведення огляду місця події стали предметом досліджень таких учених-криміналістів, як В.П. Бахін, П.Д. Біленчук, В.І. Бояров,

В.Г. Гончаренко, Н.І. Клименко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько та ін. За останні ж роки на теренах нашої держави дисертаційні роботи проблематиці проведення огляду місця події присвятили В.І. Алексеїчук (Харків, 2007) і Л.Д. Скільська (Київ, 2010).

Проте питання огляду місця події під час розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), на жаль, не отримали належної уваги у вітчизняній науці.

Метою статті є визначення окремих особливостей проведення огляду місця події під час розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Після отримання інформації про можливе посягання слідчий може прийняти рішення, відповідно до частини 3 статті 214 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [2], щодо проведення огляду місця події до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань,

це дасть змогу негайно приступити до проведення вказаної слідчої (розшукової) дії.

Якщо в слідчого під час аналізу отриманих даних виникає припущення, що до ймовірного злочинного посягання причетні члени молодіжної неформальної групи (об'єднання), то ним у найкоротший термін має бути сформований оптимальний склад слідчо-оперативної групи для проведення огляду місця події із залученням оперативних співробітників, судово-медичного експерта, експерта-криміналіста, спеціаліста-психолога, а також спеціаліста, який вивчає формування й діяльність молодіжних неформальних груп (об'єднань, рухів тощо). Може виникнути необхідність у залученні до огляду місця події спеціаліста з пожежної безпеки, вибухознавства.

В.І. Бояров, розглядаючи питання проведення огляду місця події під час розслідування масових заворушень, зазначає, що «негативною обставиною, якою характеризується такий огляд, є те, що в зазначених провадженнях досить часто немає можливості невідкладно провести цю слідчу (розшукову) дію. Часто це пов'язано з продовженням заворушень, коли для учасників огляду немає гарантій безпеки; є багато об'єктів огляду й немає достатньої кількості слідчих, оперативних працівників і спеціалістів для проведення негайного огляду» [3, с. 6–7]. З огляду на те що масові заворушення є одним зі злочинних проявів і неформальної молоді, варто мати на увазі, що така ситуація може мати місце й тоді, коли члени молодіжної неформальної групи (об'єднання) є організаторами та/або безпосередніми учасниками злочину, передбаченого статтею 294 Кримінального кодексу України [4], а також у разі вчинення хуліганських дій футбольними уболівальниками (фанатами) до, під час чи після футбольного матчу тощо.

Щодо злочинів неформалів, то місця їх учинення, залежно від виду

молодіжного неформального утворення та цілей, які воно перед собою ставить, можуть бути різноманітними. Проте доцільно їх поділити на три групи: 1) приміщення (житлові й нежитлові); 2) ділянки місцевості; 3) транспорт [5, с. 143]. При цьому інколи місце вчинення злочину може охоплювати одразу й приміщення, й ділянки місцевості, й транспорт (наприклад, хуліганські дії після футбольного матчу, які «переросли» в масові заворушення, або переслідування особи з метою її вбивства чи заподіяння тілесних ушкоджень на ґрунті ненависті).

Варто підкреслити, що понад 90% злочинів учиняється членами молодіжних неформальних об'єднань у містах, більшість із яких – це обласні центри та міста з населенням 200 тисяч людей і більше [5, с. 143], тобто можна зробити висновок, що злочини неформальної молоді – це «міські злочини». Тому слідчому треба враховувати особливості розташування різних будівель, об'єктів інфраструктури, рекреаційних зон, річок тощо.

Не завжди вдається окреслити межі місця злочину, вчиненого неформалами, через його тривалість або ж значну площу території, яке воно охоплює. Однак слідчим мають ужитися заходи щодо встановлення й огляду всього місця (місць) злочинної події. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень по злочинах, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), показує, що злочинці в більшості випадків не вживають заходів щодо приховування та фальсифікації слідів, адже їхні дії є демонстративними, тобто спрямованими на пропагування ідеологій, ідей, поглядів, псевдорелігій.

Вибір методів огляду місця події залежить від багатьох обставин і визначається насамперед особливостями й площею території, яка має бути оглянутою, а також характером злочину та інших обставин. Під час проведення огляду місця події по цій категорії

злочинів слідчий може використовувати різноманітні методи.

Так, під час огляду великої за площею території в разі вчинення злочинів у місцях проведення видовищних заходів, метрополітені, площах, стадіонах, парках тощо найбільш ефективними методами огляду місця події є фронтальний і секторний.

Під час учинення злочинів членами молодіжних неформальних груп залишається чимала кількість слідів матеріального та ідеального характеру. Умовно їх можна поділити на дві групи:

1) загальні (ті, що притаманні вчиненню будь-якого злочину, наприклад, сліди крові, наявні під час учинення абсолютно різних видів умисних убивств, – матеріальні сліди; показання свідків, потерпілих щодо місця, часу, прикмет злочинців, напряму, у якому вони зникли, тощо – ідеальні сліди);

2) специфічні, тобто це сліди, які свідчать про причетність певної молодіжної неформальної групи до скоєння злочину (залишені на місці вчинення злочину предмети із символікою неформального руху, написи, графіті, листівки – матеріальні сліди; показання свідків, потерпілих, наприклад, щодо наявності в діях підозрюваного мотиву расової, національної чи релігійної ненависті через висловлювання, образи тощо – ідеальні сліди).

Крім того, слідчий повинен безпосередньо контактувати зі спеціалістом, який вивчає формування й діяльність молодіжних неформальних груп (об'єднань, рухів тощо) задля негайної фіксації специфічних слідів, залишених неформалами. Саме специфічні сліди дають підстави висунути версію, що злочин вчинено представниками молодіжного неформального середовища, або навіть конкретизувати, яким саме.

Повне, всебічне, копітке дослідження слідової картини дає змогу

визначити особливості події злочину, його мотиви, різновид неформального об'єднання, яке може бути причетним до його вчинення, кількість злочинців тощо. Досить часто саме механізм слідоутворення стає рушійною силою для слідчої та оперативно-розшукової діяльності по злочинах неформалів [6, с. 271].

Здійснюючи керівництво оглядом місця події, слідчий, відповідно до частини 1 статті 41 КПК України [2], може доручити оперативним співробітникам підрозділів Національної поліції проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема допитів свідків.

Можливі випадки, коли після вчинення злочину не всім членам молодіжної неформальної групи (об'єднання) вдається втекти з місця події й вони здійснюють спроби маскування під перехожих або ж безпосередніх очевидців. Тому слідчий, оперативні співробітники мають бути готові до такого розвитку подій і спроб злочинців залишити місця вчинення протиправного посягання під час огляду. Після затримання таких підозрюваних їх опитування, допити мають бути проведені на місці події за участю спеціаліста, який вивчає формування й діяльність молодіжних неформальних груп (об'єднань, рухів тощо), і спеціаліста-психолога.

Рекомендується проводити максимально повну фіксацію огляду місця події по зазначених злочинах, зокрема, за допомогою квадрокоптера.

Ретельне вивчення особливостей огляду місця події під час розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), допоможе слідчому організувати процес огляду та зосередити увагу на проблемних питаннях, із якими можна стикнутися під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Література

1. Психологія слідчої діяльності : навчальний посібник / В. Г. Андросюк та ін. ; за заг. ред. Л. І. Казміренко. Київ : Правова єдність, 2009. 200 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
3. Бояров В. І, Глінська-Тарасова Н. В. Деякі питання організації і тактики огляду місця події під час розслідування масових заворушень. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 1 (22). С. 6–12.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Ларкін М. О. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. Том 14. № 1 (38). С. 140–146.
6. Ларкін М. О. Слідова картина злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). *Актуальні питання протидії злочинності у сучасних умовах : вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15 березня 2018 р). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 269–271.

References

1. Androsiuk, V. H. et al. (2013), *Psykhologhiia slidchoi diialnosti : navchalnyi posibnyk* [Psychology of investigative activity : a tutorial], Pravova yednist, Kyiv, Ukraine.
2. (2013), “Criminal Procedure Code of Ukraine” : Law of Ukraine on 13.04.2012 № 4651-VI, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 11–12, no. 13 art. 88.
3. Boiarov, V. I and Hlinska-Tarasova, N.V. (2014), “Some issues of the organization and tactics of reviewing the scene during an investigation the riots”, *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy*, no. (22), pp. 6–12.
4. (2001), “Criminal Code of Ukraine” : Law of Ukraine on 05.04.2001 № 2341-III, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 25–26, art. 131.
5. Larkin, M. A. (2017), “The criminalistics characteristics of crimes that committed by members of youth informal groups (associations)”, *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, Vol. 14, Part 1 (38), pp. 140–146.
6. Larkin, M. A. (2018), “Investigative scene of crimes committed by the youth informal groups (associations)”, *Aktualni pytannia protydii zlochynnosti u suchasnykh umovakh : vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid : materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Actual issues of counteracting crime in modern conditions : domestic and foreign experience : materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference], Dnipro, Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, March 15, 2018, pp. 269–271.